

УДК 342.727

Жувак Анна Сергіївна

*студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Жувак Анна Сергеевна

*студентка Института прокуратуры и уголовной юстиции
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого*

Zhuvak Anna

*Student of the Criminal Justice and Prosecutors' Training Institute of the
Yaroslav Mudryi National Law University*

**ЗАХИСТ ПРАВА НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ В МЕРЕЖІ
ІНТЕРНЕТ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ
ЛЮДИНИ**

**ЗАЩИТА ПРАВА НА СВОБОДУ ВЫРАЖЕНИЯ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ
В ПРАКТИКЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА
PROTECTION OF THE RIGHT TO FREEDOM OF EXPRESSION ON
THE INTERNET IN THE PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF
HUMAN RIGHTS**

Анотація. Інтернет в сучасному суспільстві відіграє істотну та постійно зростаючу роль. Це, серед іншого, пов'язано із зростанням кількості справ, у яких учасники звертаються до Європейського суду з прав людини (далі – Суд) з метою захисту свого права на свободу вираження в мережі Інтернет. Разом із тим, право на свободу вираження в мережі Інтернет не є абсолютним, тобто держава може застосовувати обмеження щодо його реалізації. Але подібні обмеження мають бути встановлені законом та переслідувати легітимну мету. У

статті розглядається практика Суду, ми вважаємо, що основна маса справ ініційована скаргами на порушення двох статей Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція): ст. 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) і ст. 10 (право на свободу вираження поглядів). Суд у своїх рішеннях визначив кордон приватного життя, зазначивши, що він включає в себе такі аспекти, як зображення людини, його персональні дані, в тому числі біометричну інформацію, зразки ДНК, тощо.

В роботі з'ясовано, що Суд виходить з того, що поширення інформації в мережі Інтернет підпадає під захист ст. 10 Конвенції. Водночас він визнав, що рівень захисту інформації, розміщеної в мережі Інтернет, відрізняється від того, який надається інформації, поширюваної в засобах масової інформації. Окрім того істотний інтерес представляють правові позиції, вироблені Судом щодо блокування Інтернет-сайтів, відповідальності Інтернет-провайдерів за поширювану інформацію та коментарі, співвідношення свободи поширення інформації та авторських прав тощо.

Ключові слова: *права людини, Інтернет, Європейський суд з прав людини, недоторканність приватного життя, захист персональних даних, свобода вираження, право на доступ до мережі Інтернет.*

Анотація. *Интернет в современном обществе играет существенную и все возрастающую роль. Это, среди прочего, связано с ростом количества дел, в которых участники обращаются в Европейский суд по правам человека (далее - Суд) с целью защиты своего права на свободу выражения в сети Интернет. Вместе с тем, право на свободу выражения в сети Интернет не является абсолютным, то есть государство может применять ограничения по его реализации. Но подобные ограничения должны быть установлены законом и*

преследовать легитимную цель. В статье рассматривается практика Суда, мы считаем, что основная масса дел инициирована жалобами на нарушение двух статей Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 г.. (Далее - Конвенция): ст. 8 (право на уважение частной и семейной жизни) и ст. 10 (право на свободу выражения взглядов). Суд в своих решениях определил границу частной жизни, отметив, что он включает в себя такие аспекты, как изображение человека, его персональные данные, в том числе биометрическую информацию, образцы ДНК и тому подобное.

В работе выяснено, что Суд исходит из того, что распространение информации в сети Интернет подпадает под защиту ст. 10 Конвенции. В то же время он признал, что уровень защиты информации, размещенной в сети Интернет, отличается от того, который предоставляется информации, распространяемой в средствах массовой информации. Кроме того существенный интерес представляют правовые позиции, выработанные судом по блокированию интернет-сайтов, ответственности Интернет-провайдеров за распространяемую информацию и комментарии, соотношение свободы распространения информации и авторских прав и тому подобное.

Ключевые слова: *права человека, Интернет, Европейский суд по правам человека, неприкосновенность частной жизни, защита персональных данных, свобода выражения, право на доступ к сети Интернет.*

Summary. *The Internet plays a significant and ever-growing role in modern society. This is due, among other things, to the growing number of cases in which participants apply to the European Court of Human Rights ("the Court") to protect their right to freedom of expression on the Internet. However, the right to freedom of expression on the Internet is not absolute, ie the state*

may apply restrictions on its implementation. But such restrictions must be established by law and pursue a legitimate aim. The article examines the case law of the Court, we believe that the bulk of the cases were initiated by complaints of violations of two articles of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950 (hereinafter - the Convention): Art. 8 (the right to respect for private and family life) and Art. 10 (right to freedom of expression). In its decisions, the court defined the boundary of private life, noting that it includes such aspects as images of a person, his personal data, including biometric information, DNA samples, etc.

The paper finds that the Court proceeds from the fact that the dissemination of information on the Internet falls under the protection of Art. 10 of the Convention. At the same time, he acknowledged that the level of protection of information posted on the Internet differs from that provided by information disseminated in the media. In addition, the legal positions developed by the Court on the blocking of Internet sites, the liability of Internet providers for disseminated information and comments, the relationship between freedom of information and copyright, etc. are of significant interest.

Key words: *human rights, Internet, European Court of Human Rights, privacy, protection of personal data, freedom of expression, right to access the Internet, intellectual property.*

Постановка проблеми. В останні роки тема прав людини в Інтернеті набуває все більшої актуальності та привертає увагу міжнародних організацій, таких як ООН, ОБСЄ, ЮНЕСКО, Рада Європи та інші. Судом розглянуто значну кількість справ, прямо або побічно пов'язаних з Інтернетом, безліч скарг, що надійшли та ще чекають свого вирішення. Аналіз практики ЄСПЛ може виявитися корисним для забезпечення дотримання стандартів прав людини, оцінки ступеня відповідності національного законодавства європейським стандартам.

Практика Суду викликає великий інтерес як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. У значній кількості публікацій, присвячених різним аспектам діяльності Суду, наприклад, захисту свободи вираження, отримала висвітлення й тема Інтернету.

Основна кількість справ розглядається Судом, які пов'язані з реалізацією особи права на свободу вираження в мережі Інтернет, ініційовані скаргами на порушення двох статей Конвенції 1950 р.: ст. 8 якою передбачено право на повагу до приватного і сімейного життя, та ст. 10, яка гарантує свободу вираження поглядів. У числі інших статей Конвенції, на порушення яких посилалися заявники, слід назвати ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції, яка передбачає захист власності, яка останнім часом стала поширюватися на інтелектуальну власність, ст. 6 Конвенції «Право на справедливий судовий розгляд», ст. 11 «Свобода зібрань та об'єднань», ст. 14 «Заборона дискримінації» та ін. [1].

Окрім того, виникає необхідність розглянути позиції Суду, щодо захисту окремих прав, реалізованих в мережі Інтернет. Необхідно відзначити, що йде активна дискусія з приводу змін, які в останні роки зазнає система прав людини. Зокрема, робляться спроби теоретичного обґрунтування таких нових прав людини, як право на доступ в мережі Інтернет. Незалежно від того, чи буде воно визнано в якості самостійного права людини або буде захищатися в контексті традиційного права людини, для цього дослідження воно має важливе значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окреслене коло питань в певних аспектах досліджувалося як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, зокрема,: М. Булгакова, Террі Істленд, М. Княжицький, О. І. Крюков, Кембрю Маклеод, Франц Мейер, К. О. Настечко, О. В. Нестеренко, О. О. Радченко, Е. В. Тітко, К. О. Хименко, В. Яворський, та інші.

Введення невіршених раніше частин загальної проблеми.

Оскільки сфера приватного життя є настільки великою, що їй важко дати юридичне визначення, надзвичайно важливого значення набувають ті рішення Суду, які дозволяють позначити межі цієї сфери, виділити її складові, що підлягають правовій охороні відповідно до ст. 8 Конвенції.

Так, в рішеннях Суду було визнано, що охороні підлягають: персональні дані, включаючи відбитки пальців та зразки ДНК; особиста інформація; ім'я громадянина - в частині захисту від опублікування його повністю, а в деяких випадках навіть лише власне ім'я особи, без зазначення його прізвища, якщо цього досить для ідентифікації; таємниця зв'язку (включаючи електронну пошту і онлайн-комунікації); право на власне зображення тощо.

Серйозну проблему також представляє забезпечення права на повагу до приватного життя при розслідуванні злочинів, веденні розвідувальної та іншої діяльності, пов'язаної із забезпеченням національної безпеки.

Мета статті. Головною метою роботи є пропозиції щодо удосконалення наявних правових механізмів в контексті захисту права на свободу вираження в мережі Інтернет, через звернення до актуальної практики ЄСПЛ, норм міжнародних договорів та актів національного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Як серед відносин великий інтерес викликає питання формування права на доступ до Інтернету. І хоча дискусія про те, чи може доступ до Інтернету розглядатися як самостійне право, ще далека від завершення [3, с. 38], відповідні намагання до певної міри захищаються Судом. Так, було розглянуто кілька справ, в яких засуджені, які перебувають у виправних установах, скаржилися на відмову в доступі до Інтернету або певних сайтів. Наприклад, у справі Калда проти Естонії [4] заперечувалася відмова адміністрації надати засудженому

доступ до сайтів з правовою інформацією, а в справі Янковскіс проти Литви [5] - до освітніх інтернет-ресурсів. В обох випадках Суд визнав, що мало місце порушення ст. 10 Конвенції, оскільки національні суди « не змогли переконливо продемонструвати» необхідність встановлення таких обмежень (іншими словами, обмеження були недостатньо обґрунтовані) [1].

Серйозну проблему також представляє забезпечення права на повагу до приватного життя при розслідуванні злочинів, веденні розвідувальної та іншої діяльності, пов'язаної із забезпеченням національної безпеки. Ця проблема виникла задовго до появи Інтернету, але розвиток мережі її вкрай загостило. Судом на даний момент розглянуто ряд справ такого роду. Наприклад, у справі K.U. проти Фінляндії йшлося про розміщення на сайті знайомств оголошення сексуального характеру від імені неповнолітнього та відмовою провайдера розкрити особистість клієнта за запитом поліції. Національні суди не знайшли в законі положення, яке зобов'язувало провайдера в порушення професійної таємниці розкрити ідентифікаційні дані в разі підозри в скоєнні нетяжких злочинів, зокрема такого як наклеп. У цій справі Суд визнав, що в подібних випадках пріоритет слід віддавати не свободі вираження думок і конфіденційності, а таким легітимним цілям, як попередження заворушень чи злочинів і захист прав і свобод інших осіб (п. 49), і визнав порушення ст. 8 Конвенції [6].

Як неодноразово зазначав Суд у своїх рішеннях, свобода вираження поглядів, гарантована ст. 10 Конвенції, є невід'ємним принципом, «несучою опорою» демократичного суспільства. Свобода інформації та діяльність Суду щодо її захисту докладно проаналізована в ряді наукових робіт. На нашу думку, захист свободи інформації в мережі Інтернет має свою специфіку, однак при цьому ЄСПЛ спирається на свою напрацьовану практику, вироблені принципи і підходи щодо застосування ст. 10 Конвенції в цілому.

Слід зазначити, що Суд з самого початку дотримувався позиції, що свобода інформації поширюється і на Інтернет [7]. Однак рівень захисту інформації, розміщеної в мережі Інтернет, відрізняється від того, який надається інформації, поширюваної в засобах масової інформації. Цей принцип був сформульований в рішенні у справі Редакція газети «Правове діло» і Штекель проти України, суттєвим моментом в цій справі було те, що ст. 42 Закону України від 16 листопада 1992 року № 2782-XII «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [2] передбачала звільнення журналістів та редакцій від відповідальності у випадках дослівного відтворення матеріалів, опублікованих в інших засобах масової інформації, але Інтернет при цьому не згадувався. Національні суди виходили з того, що на передрук з Інтернет-сайту імунітет не поширюється. Суд зазначив, що загроза заподіяння шкоди правам і свободам людини за допомогою розповсюдження інформації в мережі Інтернет є більш серйозною, ніж при публікації в друкованій пресі. Водночас він визнав право журналістів використовувати матеріали, отримані з Інтернету, і прийшов до висновку про поширення правового імунітету на випадки використання інформації, отриманої з мережі [7].

У рішеннях у справах Аксель Шпрінгер АГ проти Німеччини [8] і Принцеса Ганноверська проти Німеччини [9] Суд узагальнив обставини, які повинні враховуватися при визначенні справедливого балансу між правом на свободу вираження думок і правом на повагу до приватного життя: чи представляє дискусія суспільний інтерес; чи йде мова про публічну постать та наскільки вона відома; поведінку відповідної особи до публікації; спосіб отримання інформації та її достовірність; форму і наслідки публікації; серйозність покарання за поширення інформації.

Можемо стверджувати, що різниця в рівні захисту інформації, поширюваної в засобах масової інформації та мережі Інтернет, проявляється і в питанні про допустимість санкцій за дифамацію. Якщо

щодо дифамації у пресі і Рада Європи, і ЄСПЛ послідовно дотримуються позиції про неприпустимість призначення за це покарання у вигляді позбавлення волі [10], то в разі поширення інформації в мережі Інтернет Суд не настільки категоричний. Наприклад, у рішенні по справі Перрен проти Сполученого Королівства [11] він вважав покарання у вигляді позбавлення волі на 30 місяців відповідним опублікуванню в Інтернеті матеріалів «вкрай непристойного характеру».

Слід зазначити, що ключова риса, яка відрізняє відносини в мережі Інтернет від інших правовідносин, полягає в складному суб'єктному складі. У цьому контексті набуває виняткового значення питання про відповідальність (або, навпаки, про імунітет) інформаційних посередників. Так, вперше питання відповідальності Інтернет-посередників був поставлено перед Судом у справі Дельфі проти Естонії [12], розглянутому Великою палатою в 2015 році. Значущість цієї справи неодноразово відзначалася в подальших рішеннях Суду, а також вітчизняними та зарубіжними дослідниками [13]. За фабулою заявником виступила компанія, що управляє новинним порталом в Інтернеті, яка була притягнута до відповідальності за незаконні коментарі, розміщені користувачами portalу. Протиправний характер коментарів не викликав жодних сумнівів: вони «мали грубий характер, принижували людську гідність і містили погрози», «розпалювали ненависть і закликали до насильства» (п. 18, 114-115, 140 тощо). На думку Суду, «щоб встановити незаконність коментарів, не потрібно було проводити лінгвістичний або юридичний аналіз».

У даній справі були сформульовані критерії оцінки правомірності втручання в свободу вираження поглядів стосовно діяльності Інтернет-посередників, а саме:

- характер діяльності посередника;
- обставини появи основного матеріалу і коментарів;

- чи обрав посередник заходи щодо запобігання появи наклепницьких коментарів або їх видалення;
- залучення до відповідальності авторів коментарів;
- наслідки, які спричинив для компанії розгляд справи внутрішньодержавними судами.

В цілому позиція Суду зводилася до того, що активний посередник повинен або не допускати появу агресивних протиправних коментарів, або забезпечити їх негайне видалення (п. 153).

У іншій справі – Угорська асоціація провайдерів Інтернет-контенту та компанія Index.hu Zrt проти Угорщини, Суд розглядав скаргу заявників, що опублікували критичну статтю, під якою користувачі залишили коментарі вкрай образливого змісту. На відміну від справи Дельфі, Суд визнав, що спірні коментарі «не могли бути визнані явно протиправними, і вони безумовно не розпалювали ненависть і не містили закликів до насильства» (п. 65). Він зазначив, що проблема, піднята в статті і коментарі до неї, зачіпала інтереси суспільства; що внутрішньодержавні органи проігнорували питання про те, чи можна було встановити особи авторів образливих коментарів, і не взяли до уваги заходи, вжиті заявниками для попередження появи наклепницьких коментарів, а також видалення цих коментарів після початку процесу (п. 72, 78-84).

У результаті Суд дійшов висновку, що позиція, зайнята угорськими судами, виходить з поняття відповідальності, яке фактично виключає встановлення балансу між такими, що суперечать один одному правами відповідно до критеріїв, закріплених у практику ЄСПЛ, і встановив порушення ст. 10 Конвенції щодо заявників (п. 91) [14].

Висновки та пропозиції. Переміщення суспільних відносин в Інтернет-простір істотно позначається на їхньому характері, породжує нові намагання в рамках традиційно визнаних прав людини (якщо не принципово нові права), такі як право на доступ в Інтернет або право на

забуття. Все це вимагає вироблення нових підходів до розуміння правової природи таких прав і особливостей їх захисту, як на національному так і міжнародному рівні захисту прав людини, що відповідають сучасним реаліям.

Практика Суду має величезний вплив на розвиток змісту таких прав людини, як недоторканність приватного життя, в тому числі захист персональних даних, повагу честі і гідності, свободу вираження поглядів та інші. Особливий науковий інтерес представляють вироблені Судом критерії, що дозволяють знаходити справедливий баланс між конкуруючими правами людини.

Не менш важливими, є й напрацьовані Судом критерії оцінки якості закону, на якому ґрунтується втручання в права людини. У справах пов'язаних із обмеженням захисту права на свободу вираження в мережі Інтернет, ЄСПЛ досить часто констатує, що втручання «не було засновано на законі», причому не в контексті відсутності будь-якого нормативного акту, що передбачає вжиті заходи, а у зв'язку із неналежною його якістю.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 // Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.04.2021)
2. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закону України від 16.11.1992 № 2782-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 1, ст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text> (дата звернення: 15.04.2021)

3. Шатилина А.С. Права человека в Интернете: проблема признания права на доступ к Интернету // Прецеденты Европейского суда по правам человека. 2018. № 1. С. 38–45 (дата звернения: 15.04.2021)
4. Kalda v. Estonia. Application no. 17429/10. Judgment of 19 January 2016. Paras. 52–53 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160270> (дата звернения: 15.04.2021)
5. Jankovskis v. Lithuania. Application no. 21575/08. Judgment of 7/01/2017. Paras. 59–64 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170354> (дата звернения: 15.04.2021)
6. K.U. v. Finland. Application no. 2872/02. Judgment of 2 December 2008 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89964> (дата звернения: 15.04.2021)
7. Times Newspapers Ltd (no. 1 and 2) v. the United Kingdom. Applications nos. 3002/03 and 23676/03. Judgment of 10 March 2009. Para. 27 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91706> (дата звернения: 15.04.2021)
8. Axel Springer AG v. Germany. Application no. 39954/08. Judgment of 7 February 2012. Paras. 90–95 (дата звернения: 15.04.2021)
9. Von Hannover v. Germany (no. 2) [GC]. Applications nos. 40660/08 and 60641/08. Judgment of 7 February 2012. Paras. 108–113 (дата звернения: 15.04.2021)
10. Parliamentary Assembly. Resolution 1577 (2007) Towards decriminalisation of Defamation // Parliamentary Assembly. URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=17588&lang=EN> (дата звернения: 15.04.2021)
11. Perrin v. the United Kingdom. Application no. 5446/03. Decision of 18 October 2005 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70899> (дата звернения: 15.04.2021)

12. Delfi A.S. v. Estonia. Application no. 64569/09. Judgment of 16 June 2015 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105> (дата звернення: 15.04.2021)
13. Сучкова М. Делфи А.С. (Delfi A.S.) против Эстонии: развитие дискуссии об ответственности за оскорбительные высказывания на интернет-порталах // Международное правосудие. 2015. № 3. С. 19–26 (дата звернення: 15.04.2021)
14. Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary. Application no. 22947/13. Judgment of 2 February 2016 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160314> (дата звернення: 15.04.2021).

References

1. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: Convention, International Document of 04.11.1950 // The Convention was ratified by Law № 475/97-BP of 17.07.97 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (data zvernennja:15.04.2021)
2. On the print media (press) in Ukraine: the Law of Ukraine of 16.11.1992 № 2782-XII // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1993, № 1, Art. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text> (data zvernennja :15.04.2021)
3. Shatilina AS Human rights on the Internet: the problem of recognizing the right to access the Internet // Precedents of the European Court of Human Rights. 2018. № 1. S. 38–45 (data zvernennja:15.04.2021)
4. Kalda v. Estonia. Application no. 17429/10. Judgment of 19 January 2016. Paras. 52–53 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160270> (data zvernennja :15.04.2021)

5. Jankovskis v. Lithuania. Application no. 21575/08. Judgment of 7/01/2017. Paras. 59–64 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170354>(data zvernennja: 15.04.2021)
6. K.U. v. Finland. Application no. 2872/02. Judgment of 2 December 2008 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89964>(data zvernennja :15.04.2021)
7. Times Newspapers Ltd (no. 1 and 2) v. the United Kingdom. Applications nos. 3002/03 and 23676/03. Judgment of 10 March 2009. Para. 27 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91706>
8. Axel Springer AG v. Germany. Application no. 39954/08. Judgment of 7 February 2012. Paras. 90–95 (data zvernennja :15.04.2021)
9. Von Hannover v. Germany (no. 2) [GC]. Applications nos. 40660/08 and 60641/08. Judgment of 7 February 2012. Paras. 108–113 (data zvernennja: 15.04.2021)
10. Parliamentary Assembly. Resolution 1577 (2007) Towards decriminalization of Defamation // Parliamentary Assembly. URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=17588&lang=EN> (data zvernennja :15.04.2021)
11. Perrin v. the United Kingdom. Application no. 5446/03. Decision of 18 October 2005 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70899> (data zvernennja :15.04.2021)
12. Delphi A.S. v. Estonia. Application no. 64569/09. Judgment of 16 June 2015 // European Court of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105> (data zvernennja :15.04.2021)
13. Suchkova M. Delphi AS (Delfi A.S.) v. Estonia: Development of a discussion on liability for offensive remarks on Internet portals // International Justice. 2015. № 3. S. 19–26 (data zvernennja: 15.04.2021)

14. Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary.
Application no. 22947/13. Judgment of 2 February 2016 // European Court
of Human Rights. HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160314>(data zvernennja :15.04.2021).